

антикорупційний суд) при тому, що необхідність у створенні першого в Україні ще не назріла настільки, щоб створювати окремих вищий суд.

Створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності та Вищого антикорупційного суду виступає певним запобіжником для європейського інвестора. При цьому, питання захисту інтелектуальної власності хвилює законодавця більше.

Підтвердженням цього є норма ст. 33 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», якою встановлено критерії для кандидатів у судді вищого спеціалізованого суду.

Суддею Вищого суду з питань інтелектуальної власності може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому суді з питань інтелектуальної власності, а також відповідає одній із таких вимог: має стаж роботи на посаді судді не менше трьох років; має досвід професійної діяльності представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) щонайменше п'ять років; має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше п'ять років; має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1-3 цієї частини, щонайменше п'ять років.

Суддею Вищого антикорупційного суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому антикорупційному суді.

Різниця у підходах відбору очевидна. Корупція – внутрішнє деструктивне явище, безуспішна боротьба з яким зумовлена неефективністю державних інституцій. Що ж до європейського інвестора, його захищено за принципом: «Уходячи, забереш своє».

Отже, на сьогоднішній день ми отримали прогресивний Закон України «Про судоустрій і статус суддів», який при цьому, звісно має певні вади змісту і створює потребу для подальшого реформування. Поряд з цим, необхідно визнати, що нескінченна, триваюча судова реформа в цілому відповідає нормі розвиненого суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України // Офіційний вісник України. – 2016. №1402/1. – Ст. 1900.

УДК-343.13

Яремко О. М.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та процесу ЮФ
ТНЕУ

ІСТИНА І ТИП (ФОРМА) КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Завдання, і методи встановлення об'єктивної істини повинні узгоджуватись із концептуальними положеннями, притаманними відповідному типу (формі) кримінального процесу – публічному або

змагальному. Загальновідомо, що в публічному кримінальному процесі пріоритет віддається органам влади, котрі встановлюють істину і вирішують справу в силу своїх службових обов'язків, незалежно від позиції окремих осіб чи організацій. Головна рушійна сила тут – дії службових осіб, що не мають у справі своїх власних інтересів та діють від імені держави і в її інтересах.

У змагальному кримінальному процесі перевага надається сторонам, що мають власні інтереси. Саме сторони із врахуванням власних інтересів формують засоби встановлення істини – доказову базу – і надають їх суду, котрий на основі такої бази вирішує судову справу. «Кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами передбаченими цим Кодексом» - проголосив законодавець в ч. 1 ст. 22 нині чинного КПК України [1].

Як бачимо, в публічному і в змагальному кримінальних процесах різні схеми встановлення істини та становище суб'єктів пізнавального процесу. І законодавець при формулюванні правил встановлення істини зобов'язаний враховувати відмінності, що існують між змагальним і публічним кримінальними процесами.

У той же час слід вказати на неоднаковість методів досягання істини і в межах групи держав із одним і тим же типом (формою) кримінального процесу. Так, наприклад, у змагальних конструкціях судочинства у країнах англосаксонської системи права пріоритет віддано задоволенню приватноправового інтересу – якомога більш швидкому та безболісному розв'язанню кримінально-правового конфлікту. При цьому, як переконливо доводить дослідження О. Б. Семухіна, у таких системах кримінального судочинства пасивність суду виявляється у процесі збирання та перевірки доказів і не поширюється на його діяльність з процесуального керівництва, яка відбувається в активних формах («принцип верховенства суду у процесі») [3, 27].

Для континентальної системи права, до якої тяжіє й вітчизняний кримінальний процес, активність суду як суб'єкта доказової діяльності збільшується, задовольняючи таким чином публічно-правовий інтерес. У процесі зближення континентальної та англосаксонської форм кримінального судочинства, що відбувається на ґрунті трансформації цільових пріоритетів, спостерігається загальна тенденція переходу в континентальній моделі судочинства від «абсолютної активності суду» до принципу «обмеженої активності». Зміст цього переходу полягає в «збереженні активності суду в процесуальному керівництві процесом та обмеженні активності суду в діяльності зі збирання та оцінювання доказів». У сучасній англо-американській системі права відбувається заміна «моделі повного задоволення приватноправових інтересів за необхідності врахування публічних засад» [4, 89].

Аналіз чинних кримінально-процесуальних норм [1] дає підстави нам твердити, що кримінальний процес України є змішаним, таким, що містить елементи і публічності, і змагальності. Дійсно, КПК України [1] закріплює змагальність не в повному обсязі. Але відступлення від повної змагальності у ньому відбувається лише в окремих деталях, в окремих частинках. В основних же, концептуальних, положеннях змагальність залишається. Слід

констатувати, що якщо в досудовому провадженні насиченість змагальністю невелика, то в судовому – значно переважає. Судове ж провадження – це основне в кримінальному процесі. І тут домінує змагальність із притаманними їй характером істини та способами її встановлення.

У змагальному процесі, як зазначалось, істина досягається зусиллями сторін. Вони відповідно до своїх інтересів збирають докази і потім надають їх суду. У відповідності із таким положенням в КПК України закріплено розділення функцій із неприпустимістю виконання кількох функцій одним учасником (ч. 3 ст. 22 КПК України – «Під час кримінального провадження функції державного обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той самий орган чи службову особу») [1], а також рівноправність сторін (ч. 2 ст. 22 КПК України – «Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав передбачених цим законом») [1].

Проте як би не регламентувалась рівноправність діючих у змагальному процесі сторін, фактичної рівноправності досягнути неможливо. Сторона захисту при всьому старанні не в стані збирати докази так ефективно, як це може зробити сторона обвинувачення (хоча б тому, що для збирання доказів потрібні владні повноваження, котрих у захисту нема і бути не може). Тому діями захисту не забезпечується збирання усіх виправдувальних доказів, що існують. У той же час сторона обвинувачення має усі можливості для збирання доказів. Проте зібрані нею докази в силу розподілу функцій носять односторонній характер, відображаючи лише обвинувальну сторону. Не будучи доповненими у належній мірі доказами захисту, вони будуть відображати лише частину істини.

Як видно, притаманна змагальному процесу схема встановлення істини – зусиллями сторін, кожна із котрих встановлює «свою частину істини», не спроможна забезпечити відновлення повної картини події, що відбулась. Дане завдання може бути вирішеним іншими способами – діями державних органів, що виконують вимогу усестороннього, повного та об'єктивного дослідження обставин справи (в тому числі, діями суду). Але це – уже метод, котрий більше тяжіє не до змагального, а до публічного процесу.

Положення концепції змагальності, що віднайшли своє нормативне відображення в чинному КПК України, не цілком можуть поєднатися з становищем суду, котре вимагається для встановлення об'єктивної істини. Притаманній змагальності пріоритет сторін обумовлює пасивне (повне або часткове) становище суду в дослідженні обставин справи, у формуванні необхідної для вирішення справи доказової бази. Суд, вирішуючи кримінальну справу, використовує лише ті докази, котрі йому надали сторони. Суд, котрий виконує функцію вирішення справи, має в доказуванні принципово іншу мету: він зобов'язаний взяти участь в доказуванні з метою прийняття законного, обґрунтованого і справедливого рішення у справі. Його обов'язок – вирішити справу, в котрій зацікавлені сторони. Саме сторони надають суду встановлені ними фактичні обставини і докази, що їх задовольняють, і просять вирішити їх спір.

«Із таким становищем суду можна погодитись, якщо встановлюється формальна або конвенційна істина». – вважає М. К. Свиридов – «Встановленню об'єктивної істини пасивність суду не сприяє. Отримуючи докази лише від сторін, суд стає в значній мірі зв'язаним їх активністю» [2, 105]. Як уже

зазначалось нами раніше, в силу фактичної нерівності сторін вони не в стані надати суду такий набір доказів, котрий би відображав події, що відбулись, у повному обсязі. Сам же суд «заповнити» докази, котрих не вистачає, не може. Він приймає рішення тільки на основі доказів, що надані сторонами. За такого співвідношення повноважень суду і сторін логічно було б покласти відповідальність за якість вироку на сторони. Але закон чинить по іншому, він покладає – і правильно – відповідальність за вирок на суд (ст. 370-377 КПК України) [1]. Тому суд повинен не тільки отримувати докази від сторін, але і приймати заходи до поповнення законодавчої бази, якщо він визнає її неповною. Таке становище суду притаманне більше уже не змагальному, а публічному процесу, в котрому суд вирішує кримінальну справу як орган держави в силу своїх повноважень, а не тому, що його просять сторони і діями котрих він в значній мірі зв'язаний. І в силу свого службового становища суд, оскільки він відповідає за вирок, зобов'язаний адекватно відобразити те, що відбулось у дійсності, тобто встановити об'єктивну істину. Від принципу об'єктивної (матеріальної) істини можна відмовитись лише у тому випадку, коли ми знімемо із професійного судді відповідальність за прийняті відповідні рішення по суті кримінальної справи, що в класичному вигляді відбувається лише в суді присяжних і стосується виключно рішення із питання про винуватість (невинуватість) у вчиненні злочину [2, 105].

Вважаємо, що внесення до чинного кримінально-процесуального законодавства статей, що відображають досягнення об'єктивної істини, не дасть позитивного очікуваного результату через те, що вони, як уже зазначалось вище, «несумісні» із низкою положень змагальності, закріплених в КПК України. Навпаки, це ще більше ускладнить ситуацію тим, що доповнить суперечності, неузгодженості, що уже існують в чинному КПК України. Закріплення завдання та методів встановлення об'єктивної істини вимагає серйозного перероблення КПК України, змін його концептуальної основи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 № 4651-VI (редакція від 05 січня 2017 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2013. - № 9-10, № 11-12, № 13. - Ст. 88.
2. Свиридов М. К. Задачи установления истины и средства ее достижения / М. К. Свиридов // Вестник Томского государственного университета. – 2013. - № 2 (8). – С. 101-106.
3. Семухина О. Б. Типология уголовного процесса и деятельность суда в рамках обвинительного и состязательного типову головного процесса / О. Б. Семухина : дисс. канд. юрид. наук : 12.00.09. – Томск, 2002. – 216 с.
4. Яновська О. Г. Роль суду в змагальному кримінальному судочинстві / О. Г. Яновська // Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ. – 2013. - № 1. - С. 87-91.